

Lärdomar av KFML/SKP:s sönderfall

Intervju med Per-Åke Lindblom

Inledning

Under stora delar av sin existens var KFML/SKP den största svenska vänstergruppen – från mitten av 60-talet tills början av 80-talet (1986, då SKP omvandlades till ”Solidaritetspartiet”, var organisationen i praktiken död som en ”vänstergrupp”). KFML/SKP spelade en mycket viktig roll i vänsteruppsvinget i Sverige i slutet av 60-talet och början av 70-talet, bl a genom sin dominerade ställning i den viktiga svenska vietnamrörelsen. Efter utbrytningen av r-arna och uppkomsten av andra vänstergrupper i början av 70-talet fick dock KFML/SKP svårare att hävda sig, i synnerhet efter 1975 (då kriget i Indokina tog slut och Kinas utveckling ställde till ideologiska problem), men det var fortfarande en viktig vänstergrupp även under resten av 70-talet.

Marxistarkivet har som målsättning att dokumentera och analysera den svenska vänstern. Detta måste givetvis innebära KFML/SKP, som spelade en så viktig roll över närmare två decennier. Förutom dokument, analyser, polemik o s v som redan finns – och som vi vill göra tillgängliga genom att publicera dem på marxistarkivets webbplats – så vill vi även bidra med nytt material, nya vinklingar och analyser. Som ett led i dessa strävanden publicerar vi nedan en intervju med *Per-Åke Lindblom (PÅL)* om SKP:s utveckling, i synnerhet från SKP:s andra kongress (1976) fram till början av 80-talet.

PÅL hade sina rötter i Vänsterns Ungdomsförbund (VUF), som han bröt med 1970 för att gå med i dåvarande KFML. Han invaldes som adjungerad ledamot i KFML:s förbundsstyrelse 1972 och 1973 i SKP:s partistyrelse och blev årsskiftet 1974 -1975 medlem i partiets verkställande utskott, där han förblev tills dess han 1978 suspenderades/uteslöts, anklagad för ”fraktionering”. PÅL tillhörde den s k partivänstern i SKP, vars linje segrade vid 2:a kongressen. Denna tendens dominerade i SKP ett tag efteråt, men manövrerades ut under 1978. Efter utslutningen grundade vänsteroppositionen *SKP(m-l)* (1980), som 1982 bytte namn till *SKA* (Sveriges Kommunistiska Arbetarparti). SKA lades ned 1993 efter att SKA och KPS hade initierat en tidningsägarförening, varvid SKA:s tidning bytte namn från *Kommunistiska Arbetartidningen* till *Nya Arbetartidningen*, som också finns som webbplats. PÅL är fortfarande medlem i Nya Arbetartidningens redaktion.

Intervjun har utförts av Martin Fahlgren (*MF*). De ståndpunkter som framförs är PÅL:s egna. De som vill ha ”den andra sidans” synpunkter på det som behandlas upp i intervjun rekommenderas Augustsson/Hanséns bok *De svenska maoisterna*.

Marxistarkiv är intresserat av fler synpunkter i på utvecklingen av SKP (och andra vänstergrupper), så vi välkomnar debattinlägg, dokument o s v som bidrar till att belysa olika aspekter av det hela.

14/1 2007

Martin Fahlgren

Intervjun

MF (Martin Fahlgren):

Vid SKP:s 2:a kongress 1976 segrade den riktning som du tillhörde (”partivänstern”) och som innebar en politisk vridning åt vänster. Denna nya inriktning yttrade sig bl a i en hårdare linje gentemot VPK.

Den nya politiska linjen gillades inte av alla, bl a offentliggjorde grafikern Sture Ring i mars 1977 ett upprop (undertecknat av ett 30-tal SKP-medlemmar), som förespråkade en ”Enad vänster”, dvs samarbete med VPK. Detta ledde till en strid, där partiledningen krävde en ”lojalitetsförklaring”, som en hel del ledande SKP:are (bl a Bo Gustafsson, Gunnar Bylin och Sköld Peter Matthis) vägrade underteckna, vilket i sin tur ledde till uteslutningar och utträden.

Som utomstående iakttagare tycker man att detta borde ha stärkt den sittande ledningens ställning (som ju blev av med politiska motståndare). Trots detta hade den ”nya partihögern” redan ett år senare (1978) så stark ställning att den kunde utesluta företrädare för representanter för ”partivänstern” (du själv). Hur förklarar du denna utveckling?

PÅL (Per-Åke Lindblom):

Problemet var att den sittande ledningen i själva verket var ideologisk oenhetlig. För att förstå bakgrunden måste man gå tillbaka till tiden före andra kongressen. När motsättningarna inom SKP utvecklades inför den andra kongressen, uppstod en PS-majoritet med Bo Gustafsson och Sture Ring som ledande företrädare, och en PS-minoritet. I regel tillhörde tolv ledamöter PS-majoriteten och nio PS-minoriteten. PS-minoriteten kontrollerade particentralen och därmed det löpande partiarbetet. Vid något tillfälle efter andra kongressen sade Christer Romilsson, som tillhörde PS-majoriteten, till mig att ”vi borde aldrig överlåtit particentralen till er”. Men kontrollen över particentralen var inte den viktigaste förklaringen till att partivänstern segrade på den andra kongressen. För övrigt skulle inte PS-minoriteten ha kunnat förhindra PS-majoriteten att ta över kontrollen, om den senare verkligen velat det. Problemet var i stället att de ledande företrädarna för PS-majoritet valde den civila, borgerliga karriären framför partiarbetet.

Den avgörande förklaringen var i stället att det rådde partidemokrati och tillämpades öppen åsiktskamp under åren 1974 – 1976. På valkonferensen oktober 1975 stöddes PS-minoritets linje av 80 procent av deltagarna. PS-majoriteten förstod att den skulle förlora den kommande kongressen och drev igenom ett beslut att genomföra en medlemsomröstning om att uppskjuta kongressen. Även denna omröstning förlorade PS-majoriteten med röstetalet 35 – 65, ett styrkeförhållande, som sedan återupprepades på andra kongressen.

PS-minoritets linje var marxist-leninistisk. Flertalet medlemmar i SKP hade aldrig fullständigt anammat högerlinjen okritiskt utan kampen skedde både utifrån medlemskader och utifrån partistyrelsen.

Den nya partistyrelsen, som valdes på andra kongressen, var alltså ideologiskt oenhetlig. Den var inte enig i frågor som huvudmotsättningen i Sverige, grundorganisationer på arbetsplatserna eller inte, men framför allt var den inte enig om hur trevärldar-teorin skulle tillämpas, vilket fick en avgörande betydelse senare. De som senare uteslöts och tog initiativ till SKP(m-1)/SKA var redan klara på att det inte gick att mekaniskt överföra trevärldar-teorin till svenska förhållanden, helt enkelt för att KKP var ett statsbärande parti och SKP ett parti som hade den socialistiska revolutionen som mål.

PS-minoriteten hade också lagt sig till med en dålig vana – att fraktionera i onödan i ett parti, som traditionellt tillämpade fraktionsförbud. Delar av PS-minoriteten upprättade en fraktion i både i samband med valkonferensen och i samband med andra kongressen. Detta var ett uttryck för att vissa inom PS-minoriteten inte litade tillräckligt på sin egen linje och medlemmarna. Dessutom leder hemliga fraktioner, som inte behövs, till att fraktionisterna håller varandra om ryggen och att sekundära motsättningar förträngs.

Den nya partihögern, som bl.a. företräddes av Per Axelsson, Vivi Löfstedt och Stefan Lindgren (som själv senare lämnade SKP), hade lärt av den gamla partihögerns misstag. Det gällde att ta makten över den dagliga ledningen och förhindra en demokratisk, öppen debatt. För att uppnå detta var de tvungna att fraktionera inom partistyrelsen för att vinna majoritet inom denna.

Fram till hösten 1977 hade den marxist-leninistiska linjen majoritet i partistyrelsen. Men splittringen inom den internationella marxist-leninistiska rörelsen påverkade också situationen i SKP. SKP tog nästan enhälligt ställning mot AAP:s kritik mot Mao Zedongs teori om de tre världarna på dess kongress november 1976. Det fanns dock ingen anledning att okritiskt sluta upp bakom KKP, eftersom den nya ledningen bl.a. omprövade sin inställning till Jugoslavien, som plötsligt återigen var en socialistisk stat hösten 1977. Kinas kursändring gav den nya partihögern blodad tand; i realiteten förespråkade den att Sovjetunionen var huvudfienden i världsmåttstock och att de marxist-leninistiska partierna och arbetarklassen i Västeuropa i första hand inte skulle bekämpa den egna monopolbourgeoisien. Partivänstern, som förstod att denna linje skulle ha förödande konsekvenser för SKP och reducera det till ett vänsterreformistiskt parti, började utveckla en kritik mot dessa tendenser.

Den nya partihögern hade inlett sitt fraktionsarbete redan kring årsskiftet 1976 – 1977. Redan september 1977 förhindrades undertecknad, som då hade avpolleterats från ständiga utskottet (som skötte particentralen) att skicka ut ett inlägg till den övriga partistyrelsen. Detta var ett flagrant brott, som aldrig tidigare skett, mot den inre partidemokratin och SKP:s stadgar: Kongressen valde partistyrelse, som valde verkställande utskott, som i sin tur valde det ständiga utskottet. Partistyrelsen var naturligtvis överordnad dess delar. På PS-mötet i januari 1978 avsattes undertecknad som VU-ledamot och Marxistiskt forums chefredaktör, Anders Berge, och Ronny Schueler, Röd Ungdoms ordförande, som då också tillhörde partivänstern, förlorade sina suppleantplatser. Samtidigt inrättades "Partiarbete", som ersatte det tidigare internorganet, "Informationsbulletinen". Synen bakom "Partiarbete" utgick från Deng Xiaopings linje "Sök sanningen ur fakta!", vilket i klartext betydde att en beslutat linje inte ska utsättas för kritik, medan den tillämpas. Konsekvensen blev att den inre partidebatten ströps för att omöjliggöra att medlemmarna mobiliserades.

Pingsthelgen 1978 suspenderades undertecknad för "fraktionsarbete". "Ta fast tjuven", ropade tjuvarna. En underhuggare (eller provokatör) till den nya partihögern hade lämnat in en rapport över ett politiskt samtal, som vi hade fört. Självfallet fraktionerade partivänstern, eftersom vi inte hade någon möjlighet att komma ut med vår kritik till medlemmarna. Om ett revolutionärt parti hotar att urarta, är det naturligtvis rätt att fraktionera. Vi fraktionerade dessutom mot fraktionisterna. Senare utslöts jag i vederbörlig ordning liksom två andra PS-ledamöter, Kurt Österlund och Göran Nilsson. Kurt Österlund och undertecknad deltog sedan i att bilda SKP(m-l)/SKA.

Den nya partihögerns enhet, som var ett resultat av fraktionerande på "toppen", var naturligtvis bara skenbar. Många av deras ledande företrädare, som Stefan Lindgren, Klas Borell, Ingemar Eriksson m.fl. lämnade SKP och SKP:s efterföljare, Solidaritetspartiet, leddes mot den politiska graven 1990 av ett politiskt B-lag.

MF:

"Teorin om de tre världarna" var central i albanernas kritik mot kineserna. Bland de albanska dokument som handlar om detta kan nämnas Enver Hoxhas *Rapport till Albanska Arbetets Partis sjunde kongress 1 november 1976* (som hölls redan innan den öppna brytningen mellan Albanien och Kina), samt boken *Imperialismen och revolutionen* – båda översattes till svenska. Du säger att "SKP tog nästan enhälligt ställning mot AAP:s kritik" (min kursiv) när

det gäller denna fråga. Det fanns alltså sådana som stödde albanerna – hur många var det och var tog de vägen? Och vad anser du själv *idag*: var/är ”trevärldar-teorin” korrekt?

PÅL:

Bara fem – tio medlemmar i Norrköping stödde AAP:s kritik och bildade en temporär förening – jag antar att de sedan anslöt sig till KPS.

Trevärldar-teorin var i huvudsak korrekt. Den innebar att de båda supermakterna, USA och Sovjet utgjorde den första världen; de små och medelstora imperialiststaterna den andra världen och den övriga världen den tredje världen. Den var egentligen inte särskilt märkvärdig, om man insåg att det avgörande var att skilja på statsbärande och icke-statsbärande kommunistpartier och hur teorin i övrigt skulle tolkas. De revolutionära partier i t.ex. den andra världen som förstod denna distinktion, fortsatte att tillämpa sin huvudstrategi, d.v.s. kämpa för den socialistiska revolutionen. De som inte förstod den utan började stödja den egna bourgeoisin gentemot den uppåtstigande supermakten, Sovjet, eller förespråka stöd till NATO, gjorde sig snabbt politiskt omöjliga. Representanter för KKP förde vid något tillfälle fram idéer i informella diskussioner, om att de nordiska marxist-leninistiska partierna borde förespråka anslutning till EU. Men inget nordiskt marxist-leninistiskt parti tog dessa ”råd” ad notam, inte förrän SKP:s nya partihöger tog makten 1979 – 1980.

Efter 1979 inledde också Kina en statskapitalistisk utveckling, som samtidigt öppnade dörren för en snabbt framväxande privatkapitalistisk sektor. Men KKP hade ingen avsikt att tillåta uppkomsten av en borgerlig demokrati utan tillät endast begränsade fri- och rättigheter. Den kinesiska arbetarklassen, som bl.a. saknar självständiga fackföreningar, är lika exploaterad och förtryckt idag som den amerikanska i slutet av 1800-talet, förmodligen värre. Kina tillhörde tidigare den tredje världen och utgjorde den starkaste kraften inom denna. Så är det inte längre. När upphörde Kina att tillhöra den tredje världen? Det är svårt att ange ett exakt datum, men i samma läge som KKP och Kina inte längre stödde revolutionära partier utan i stället gav vapenhjälp till de regeringar, som bekämpade dessa revolutionära partier, fanns det ingen anledning längre att placera Kina i den tredje världen.

Trevärldar-teorin är alltså meningslös idag, eftersom det för närvarande sker en omgruppering inom det imperialistiska blocket. Det finns bara en supermakt, USA; de övriga imperialistiska staterna, d.v.s. Storbritannien, Japan, Frankrike, Tyskland, Ryssland och Kina är alla medelstora. Inte ens tillsammans kunde de fyra senare förhindra USA:s angreppskrig mot Irak – bara försvåra och fördröja. Kina är den viktigaste av dessa imperialistmakter och en potentiell supermakt. Redan konkurrerar Kina med USA om strategiska råvaror och bygger upp sin militära kapacitet. Men Kina agerar mycket försiktigt i utrikespolitiken och har definitivt inte inlett någon militär expansion. Samtidigt har USA:s internationella ställning försvagats på grund av debaclet i Irak – se bara på vad som händer i Sydamerika och Afrika. Den omgruppering som nu sker inom det imperialistiska blocket kommer att leda till nya allianser, men även öppna ett utrymme för att manövrera mellan imperialiststaterna.

MF:

Du menar således, om jag fattat saken rätt, att ”trevärldarteorin” var huvudsakligen korrekt, men att den inte fick innebära att kommunister i kapitalistiska länder skulle sluta upp bakom sin egen borgarklass mot supermakterna. Men om det ska vara någon vits med en teori av detta slag, så måste den få politiska konsekvenser, annars är den ju ganska ointressant. Vad jag förstår så använde SKP också teorin när man motiverade en mer kritisk hållning gentemot VpK (bl a nej till ”Enad vänster”-politiken). Så följdfrågorna blir: Vilka politiska konsekvenser fick teorin för SKP.s politik – och i synnerhet, vilka blev konsekvenserna för politiken gentemot de partier/organisationer som brukar räknas till arbetarrörelsen eller

vänstern (socialdemokratin, VpK, r-arna, trotskisterna)? Anser du fortfarande att detta var en riktig politik eller borde man ha agerat annorlunda?

PÅL:

Självfallet var det en stor vits med trevärldar-teorin på den internationella arenan. I och med att världsläget karakteriserades av att det fanns två supermakter, USA och Sovjet, som tävlade om världsherraväldet, var det naturligtvis mycket viktigt att maximalt försöka isolera dessa supermakter. Trevärldar-teorin innebar helt enkelt att Kina försökte stödja sig på eller vinna över staterna i tredje världen liksom att vinna över eller åtminstone neutralisera staterna i andra världen. Samtidigt fortsatte KKP att upprätthålla kontakter med och stödja de revolutionära partier, som delade KKP:s grundläggande analys, åtminstone till början av 80-talet.

SKP inledde sin kampanj mot den sovjetiska socialimperialismen 1973 - 74, varvid den beskrevs som en uppåtgående supermakt. Mao Zedong lade fram trevärldar-teorin i februari 1974 i ett samtal med en ledare från den tredje världen, men den offentliggjordes av Deng Xiaoping i samband med ett tal i FN:s generalförsamling först senare under 1974. När feilen med "Enad Vänster"-kampanjen summerades av SKP:s andra kongress 1976, fanns det **inte en enda** referens till trevärldar-teorin. Däremot användes treindelningen av världen i beskrivningen av det internationella läget i samma kongressdokument, men utan någon uttrycklig hänvisning till teorin som sådan.

Trevärldar-teorin var ingen skiljelinje inom den internationella marxist-lenistiska rörelsen, förrän AAP angrep teorin på sin kongress i november 1976. Först januari 1977 började Peking Review publicera ett antal artiklar som försvar för teorin.

"Enad Vänster" kritiserades i SKP på andra grunder. För det första för att inbjudan gav sken av att VPK tillhörde vänstern. Men skillnaden mellan ett vänsterreformistiskt parti som VPK och ett revolutionärt parti som SKP var som natt och dag. Det hade varit en annan sak, om SKP:s inbjudan hade utgått från en plattform, som innehöll ett bestämt antal frågor, alltså en slags aktionsenhet. För det andra sköt inbjudan fram risken för en borgerlig regering på ett felaktigt sätt; ett val mellan en borgerlig och en socialdemokratisk regering är nästan alltid ett val mellan pest och kolera. Den motsatta uppfattningen, VPK:s, hade sedan början av 1950-talet reducerat partiet till ett stödparti till SAP. För det tredje tog resolutionen "Ena alla kommunister i ett parti" på SKP:s första kongress 1973 upp frågan om hur socialismen skulle se ut. Jugoslavien framställdes som den stora skurken i sammanhanget, medan "byråkratin tagit makten i Sovjetunionen". Men meningsmotsättningarna mellan VPK och SKP i fråga om synen på Sovjetunionen var fundamentala. VPK ansåg att Sovjetunionen och deras vasallstater var socialistiska och upprätthöll förbindelser med revisionistpartierna i dessa länder; SKP var ett broderparti till KKP och AAP och delade deras syn att Sovjetunionen inte längre var en socialistisk stat utan socialimperialistisk.

Man kan mycket väl samarbeta med borgerliga partier, borgerliga arbetarpartier och opportunistiska organisationer i form av aktionsenheter, givet att plattformen är huvudsak korrekt och för kampen framåt. Det var helt riktigt av DFFG att ta initiativ till breda manifestationer i samband med bombningarna av Hanoi; det var också helt riktigt av vissa lokalorganisationer i KFML/SKP att samarbeta på t.ex. 1-maj med andra vänsterorganisationer, förutsatt att plattformen var i huvudsak korrekt.

MF:

Riktigt nöjd är jag inte med svaret. Du säger att det var "en stor vits med trevärldar-teorin på den internationella arenan", samtidigt som du säger att detta inte hade någon betydelse för relationerna till VpK. Om teorin är riktig så bör den ju få konsekvenser för förhållningssättet till organisationer som befinner sig på "fel sida" i den aktuella motsättningen. Att så också var

fallet i SKP:s praktiska politik tycker jag framgår av SKP-pressen där världslaget karakteriserades som att vi levde i "förkrigstid" och att man i detta perspektiv måste ifrågasätta VpK.s "nationella pålitlighet" (i förhållande till den "expansionistiska" sovjetiska "social-imperialismen") m m. Detta måste väl få konsekvenser för såväl propagandan som inställningen till samarbete med VpK. Stämmer inte detta eller drog din strömning andra slutsatser än de som senare "tog över" ledningen i SKP?

PÅL:

Som jag sade tidigare, så fanns det inte en enda direkt referens till trevärldar-teorin i andra kongressens dokument från 1976. Detta hindrade emellertid inte SKP från att slå fast att:

"VPK fungerar dessutom som en agentur år den ena supermakten, det socialimperialistiska Sovjetunionen. VPK hyllar Sovjet som 'socialistiskt' och 'progressivt', stöder den förrådiska avspänningspropagandan och arbetar i praktiken för att Sverige ska stå försvarslöst inför ett sovjetiskt angrepp." (Sid. 76)

Så mycket längre är knappast möjligt att gå, eller hur? Men detta betydde inte att VPK placerades i något särskilt "förrådarfack". I samma dokument hette det nämligen:

"Det stora flertalet av VPK:s medlemmar är ärliga och kan på sikt vinnas för revolutionen. SKP:s politik mot VPK syftar till att isolera revisionistledarna och revisionistpartiet och att undandra den stora massan av VPK:s medlemmar och sympatisörer från revisionismens inflytande." (Sid. 76)

VPK var nationellt opålitligt, men det var också de övriga riksdagspartierna, men utifrån andra utgångspunkter. Moderaterna och folkpartiet var öppet NATO-vänliga; de borgerliga riksdagspartierna och socialdemokraterna stod genom en serie överenskommelser bakom en försvarspolitik, som ytterst sett förlitade sig till stöd från NATO. Den svenska krigsmakten var nämligen uppbyggd för att stå emot ett sovjetiskt angrepp under en mycket kort tid, högst en vecka. Det var därför som Sverige hade ett oproportionerligt starkt flygvapen – detta i motsats till ett annan neutral stat, nämligen Jugoslavien, vars krigsmakt var konstruerad för ett djupförsvär och för snabb omställning till guerillakrigföring.

I fråga om inställningen till den svenska krigsmakten slog andra kongressen fast:

"Bara det arbetande folket är en pålitlig försvarare av Sveriges nationella självständighet. Det är viktigt att utveckla soldatrörelsen politiskt, att verka för att värnpliktsarmén inte ska ersättas av en elitarmé, att kämpa för försvaret av nationen utan att för den skull hysa eller sprida några illusioner om den borgerliga krigsmaktens karaktär eller om att den skulle kunna omvandlas under kapitalismen." (A.a., sid. 19)

När den nya partihögern väl hade tagit makten i partistyrelsen, började den riva upp denna politiska linje. I "Partiarbete" nr 1 skrev en av deras ledande företrädare:

"Folkkriget skall propageras inom den nuvarande krigsmakten som den enda hållbara garantin för seger...Folkkrig är möjligt – utan de förluster och tid och människoliv som en kapitulation och kollaps för den nuvarande krigsmakten och det svåra uppbygget av en helt ny krigsmakt skulle innebära."

Denna linje innebar att SKP på förhand skulle binda upp sig för att verka inom den svenska krigsmakten och att SKP gav upp alla ambitioner att ta ledningen i ett nationellt befrielsekrig. Jan Myrdal, som var allierad med den nya partihögern, gick i artikeln "Bomben och folket" i FIB-Kulturfront ännu längre och gjorde utifrån förhållandena i Norge (men med adress till Sverige) frågan "om huruvida Förenta Staterna (genom NATO – min anm.) verkligen kommer att uppfylla sina fördragsmässiga förpliktelser" till huvudfråga.

SKP(m-l)/SKA vidareutvecklade däremot andra kongressens linje, vilket senare uppmärksammades av Magnus Hjort i Säkerhetstjänstkommissionens rapport, "Hotet från vänster", om SKP(m-l)/SKA, som presenterades 2002:

"På en punkt var SKA tydligt där SKP alltid varit otydligt. Hur skulle partiet agera i händelse av att Sverige var indraget i ett befrielsekrig mot en angripare? Då skulle uppgiften för det kommunistiska partiet och arbetarklassen vara att gå i spetsen för denna kamp, vinna ett avgörande inflytande inom den nationella befrielsefronten för att leda befrielsekriget till fullständig seger, d.v.s. upprättandet av en folkmakt, och därefter genomföra den socialistiska revolutionen."

Denna redogörelse kan kanske tyckas vara helt irrelevant, eftersom Sovjet körde fast redan i Afghanistan och senare kollapsade, men det illustrerar skillnaderna mellan de båda linjerna i SKP och varför en splittring blev ofrånkomlig.

MF:

Som en gammal "trotte" så minns man SKP:s hållning till solidaritetsarbetet med Chile och i synnerhet Chilekommittén i mitten av 70-talet. Chilekommittén var en ganska lyckad solidaritetsfront, där oorganiserade, VPK:are, sossar, trottar, FK:are och många latin-amerikaner i exil deltog. SKP (liksom r-arna) vägrade dock att delta i Chilekommittén. Detta avståndstagande motiverades på olika sätt, t ex att Chilekommittén politiskt stödde Unidad Popular (vilket var ett helt klart i sak oriktigt - Chilekommittén avstod uttryckligen från att ta ställning för någon politisk linje i Chile överhuvudtaget, just för att det skulle vara möjligt för olika politiska riktningar att delta). Ett annat argument som framfördes var att man inte ville ställa upp i mobiliseringar mot Chile-juntan därför att den stod på rätt sida i fronten mot supermakterna (läs: "socialimperialismen").

PÅL:

Så länge den marxist-leninistiska linjen hade majoritet i SKP:s partistyrelse, d.v.s. fram till hösten 1977, fanns det absolut inget förbud mot att delta i Chilekommittén. DFFG hade bytt namn och omorganiserats till ett vänskapsförbund. I övrigt hade vi inte bestämt hur det internationella solidaritetsarbetet skulle organiseras. Så sent som hösten 1977 deltog vi i en stor gemensam demonstration i Stockholm mot Chile-juntan. Jag förhandlade för SKP:s räkning med övriga deltagande organisationer om plattformen.

Den nya partihögern tog trevärldar-teorin som ett helt partiprogram, eftersom den inte förstod distinktionen mellan ett revolutionärt parti, som ännu inte erövrat statsmakten, och ett statsbärande kommunistiskt parti. Flera av oss, bl.a. jag i artikeln "Finns det en browderistisk avvikelse i SKP?" i SKP:s internorgan, Informationsbulletinen nr 5/77, hade redan under hösten 1977 varnat för denna utveckling.

Fr.o.m. januari 1978 hade den nya partihögern makten i partistyrelsen. Den började omsätta sin linje steg för steg, vilket underlättades av att den nya PS-majoritet samtidigt förhindrade en öppen debatt inom partiet.

I korthet innebar denna omsvängning:

- att huvudslaget inte längre skulle riktas mot det egna monopolborgerskapet och att huvudmotsättningen inte längre utgick från de inhemska klassrelationerna. Ledande företrädare för den nya partihögern förde fram denna tes redan på PS-mötet i september 1977, men förlorat den omröstningen.
- att SKP inte skulle stödja kampen mot de inhemska regimerna i tredje världen, så länge de eventuellt var motståndare till det socialimperialistiska Sovjetunionen. Detta inkluderade Chilejuntan, Videlas militärregim o.s.v. Som en lustig detalj kan nämnas att de argentinska marxist-leninisterna och SKP antog en gemensam kommuniké, i

vilken SKP skrev under på att PC(m-l)A arbetade för att ena alla krafter för att ”förbereda villkoren för ett väpnat folkuppror som kan störta diktaturen”. I den hälsning som SKP senare skickade, hette det bara att PC(m-l)A enbart kämpade mot militärdiktaturen för ”demokratiska fri- och rättigheter”. Denna linje fick naturligtvis konsekvenser för SKP:s förhållande till andra marxist-leninistiska partier i tredje världen; SKP förlorade så småningom alla dessa kontakter. Frågan är om den nya partihögern egentligen brydde sig.

- Folken, nationerna och staterna i tredje världen sågs inte längre som huvudkraften i kampen mot de båda supermakterna. I stället förflyttades fokus till Europa. I Marxistiskt Forum nr 3/78 skrev Stefan Lindgren:

”Det gäller att se att Europa – inte Mellanöstern, Latinamerika eller någon annan del av världen – är den strategiska brännpunkten i supermakternas rivalitet... Solidariteten med Tjeckoslovakien fäster med andra ord uppmärksamheten på det som idag är den gemensamma huvudfrågan för de europeiska folken, hur hotet mot ett tredje världskrig ska mötas.”

MF:

I verksamhetsberättelsen från SKP-kongressen sägs att ”det socialimperialistiska Sovjetunionen” vid denna tidpunkt var ”en supermakt på uppgång”, Vidare hävdades att ”krigsfaran är ständigt växande” och att Sovjet var ”den i världsmåttstock farligaste supermakten”. Anser du verkligen att det var en korrekt analys?

PÅL:

Ja, det var en i huvudsak korrekt analys. Det förhållande att Sovjetunionen senare kollapsade runt 1990 är inget motargument. Fram till 1939 var Nazityskland och Japan imperialistmakter på uppgång, de viktigaste krigsanstiftarna och faran för ett andra världskrig var ständigt växande. Men Nazityskland och Japan hade inte ens tillsammans samma ekonomiska styrka som USA – ändå startade de ett världskrig. Det som faller avgörandet i ett krig är ekonomisk styrka, vapenteknologins nivå och eldkraft, antal stridande och de stridandes motivation liksom militär strategi. Nazityskland kunde inte mäta sig med Sovjetunionen i antal stridande liksom heller inte Japan med Kina. Japan utvecklade inte vapentechnologin på enda punkt; Nazityskland utvecklade V1 – och V2 raketerna, som inte avgjorde kriget: Storbritannien utvecklade radarn och USA atombomben. Fr.o.m. Stalingrad uppnådde de sovjetiska styrkorna i princip en vapentechnologisk balans med Nazityskland och därefter var det de stridandes antal och motivation som fällde avgörandet. Detta tillsammans med USA:s ekonomiska styrka och oavbrutet ökande vapenproduktion avgjorde slutgiltigt andra världskriget.

När SKP(m-l) såg att världsläget förändrades, ändrade vi också uppfattning. I verksamhetsberättelsen från SKA:s kongress 1982 heter det:

”Östeuropa representerar ett växande problem för Sovjet. Omvärlden har återigen fått en påminnelse om att Sovjets marionettregimer i Östeuropa saknar folklig förankring genom utvecklingen i Polen sedan hösten 1980. Trots att Polen temporärt via militärdiktaturens upprättande december 1981 lyckats förhindra en samhällsomstörtning, så är den polska frågan olöst. Jaruzelskis militärdiktatur kan inte lösa Polens grundläggande politiska och ekonomiska problem utan kan bara skjuta ett avgörande framför sig.”

I principprogrammet från 1985 avskrivs krigsfaran: *”På grund av sovjetimperialismens kris har ett imperialistiskt omfördelningskrig uppskjutits på obestämd tid.”*

De faktorer, som ledde till den s.k. realsocialismens och Sovjetunionens kollaps, var både inre och yttre. I Sovjet hade det tack vare den ställföreträdande diktaturen steg för steg utvecklats till en ny klass, en nomenklatura, som fick en oproportionerligt stor del av det sociala mer-

värdet. Varje samhälle, vars ekonomi expanderar, producerar ett socialt överskott. Hur detta ska fördelas, är en maktfråga. Det hela började med att ledande bolsjevikker fick extra tilldelning av maträtter och pälsar under inbördeskriget, och slutade med att detta skikt, som inte ens omfattade alla partimedlemmar, egenmäktigt och i hemlighet tilldelade sig själva privilegier, som ledde till att de kom att leva på en betydligt högre levnadsstandard än de vanliga medborgarna. Kriteriet på socialism är att arbetarklassen har den politiska makten och att de viktigaste produktionsmedlen är församhälleliga. Fr.o.m. 1930-talet leddes Sovjetunionen av ett parti, som inte längre var beroende av arbetarklassen, och vars övre skikt utgjorde en nomenklatura. Detta system kan inte med bästa vilja i världen betecknas som socialistiskt – statskapitalism är en mer träffande beteckning.

I samma utsträckning som de vanliga arbetande insåg att vissa vann betydligt mer än andra på sovjetsystemet, förlorade de också arbetsmotivationen, solidariteten och tilltron till systemet. En socialistisk planekonomi förutsätter på lång sikt att det stora flertalets levnadsstandard hela tiden ökar, samtidigt som inkomstskillnaderna minskar. Dessutom förutsätter den folkflertalets frivilliga och medvetna deltagande i den samhälleliga beslutsprocessen. Just den senare principen är det enda alternativet till privat ägande och vinstmaximering.

De viktigaste yttre, närmast utlösande, faktorerna, var flera. För det första USA:s militära upprustning under Reagan, som utsatte den sovjetiska ekonomin för stora påfrestningar, eftersom Sovjet, som var betydligt svagare än USA ekonomiskt, tvingades anslå en allt större andel av sin BNP till militärbudgeten. För det andra Afghanistan-kriget: Sovjet körde precis som USA i Vietnam fast i Afghanistan och visade samtidigt sina svagheter. Dessutom påmindes det sovjetiska folket om det misslyckade kriget genom det växande antalet licksäckar, som kom hem. För det tredje jäste det i Östeuropa, fr.a. i Polen.

Det var en desperat nomenklatura och ett desillusionerat folk som till sist fällde Sovjetunionen mot slutet av 1980-talet.

MF:

Den syn på världsläget som SKP omfattade innebar att man befann sig i "förkrigstid" och att partiet därför måste utforma av en ganska strikt säkerhetspolitik. Enligt flera f d ledande SKP:are (som intervjuas i boken "Maoisterna"), bl a f d partiordföranden Roland Pettersson, så var det just denna säkerhetspolitik – med överdrivet hemlighetsmakeri, omfattande bruk av täcknamn m m – som spräckte" SKP. Vad anser du om den analysen?

PÅL:

De som försöker förklara SKP:s undergång med införandet av säkerhetspolitiken vet inte vad de talar om. Säkerhetspolitiken hade ju inga konsekvenser för det utåtriktade massarbetet och propagandaarbetet. Det var ju inte så att partimedlemmarna plötsligt gick under jorden, eller uppträdde under täcknamn utåt, när de sålde Gnistan eller bedrev massarbete. Jag kan i och i för sig bara uttala mig om tiden till 1980, eftersom jag uteslöts 1979. SKP:s förfall och undergång berodde helt och hållet på den politiska linjen, på den högerlikvidatoriska linjen, som hade fullständig hegemoni från och med 1980 års kongress. Däremot utnyttjade högerlikvidatorerna säkerhetspolitiken för att förhindra en öppen åsiktskamp och därigenom krossa vänsteroppositionen.

Naturligtvis begicks det också fel. Det klargjordes inte att säkerhetspolitiken bara var en förövning inför en eventuell illegalitet – SKP befann sig inte redan i illegalitet, då det till exempel är berättigat att klippa av tvärkontakterna i ett parti, eftersom SKP inte var förbjudet, och inte heller var krigsfaran akut, dvs. ett tredje världskriget stod inte omedelbart för dörren. Den högerlikvidatoriska falangen, som tog makten i partiet 1980, slog däremot fast att "kampen för freden var huvudfrågan", en allvarlig felbedömning av världsläget, eftersom det

innebar att de inhemska klassmotsättningarna var underordnade. Det ledde också till att samma falang började driva en försonlig politik gentemot socialdemokratien, en vänster-reformistisk politik.

Dessutom användes säkerhetspolitiken av den högerlikvidatoriska falangen för att legitimera införandet av byråkratisk centralism, dvs. den inre partidebatten ströps eller censurerades. När jag suspenderades, och senare uteslöts ur SKP 1979, berodde det på att jag hade pratat politik med en medlem utanför partistyrelsen, vilket var ett brott mot säkerhetspolitiken. När vi senare avslöjade att tre andra partistyrseledamöter, Stefan Lindgren, Per Axelsson och Vivi Löfstedt, hade haft brevkontakt med en icke-medlem, d.v.s. Jan Myrdal, och diskuterat läget i SKP, hände givetvis ingenting. Strypandet av den inre partidebatten inspirerades också av Deng Xiaopings linje för den inre partikampen, nämligen "Sök sanningen ur fakta!", vars kärna var att en linje inte skulle debatteras medan den prövades (och en linje kan ju prövas länge). Konsekvensen av den byråkratiska centralismen var naturligtvis att den högerlikvidatoriska falangen obehindrat kunde genomföra sin politiska linje i praxis, eftersom den marxist-leninistiska linjens företrädare antingen utrensades före kongressen 1980 eller lämnade SKP strax efter kongressen.

Faktum var att partivänstern var de första att bryta mot SKP:s s.k. säkerhetspolitik! Så fort den nya partihögern började suspendera och utesluta medlemmar från partivänstern, spred vi vårt material till partiets medlemmar. Partiledningen svarade med att uppmana medlemmarna att lämna in materialet. På så sätt upprättade vi ett andra centrum i SKP, anordnade fraktionsmöten och t.o.m. en nationell konferens före SKP:s kongress 1980. Vi höll dock motsättningarna internt fram till denna kongress, vilket var ett misstag, eftersom vi aldrig hade någon chans att vinna den.

MF:

Enligt "Maoisterna" så ansåg du i mitten av 90-talet att SKP:s politik i mitten av 70-talet var i stort sett riktig. Anser du fortfarande detta? Och vilka var de viktigaste politiska felen?

PÅL:

Den linje, som slogs fast på SKP:s andra kongress, liksom den linje SKP(m-l)/SKA drev fram till 1993 (då SKA omvandlades till ett nätverk), var i huvudsak korrekt. Partier i Europa, exempelvis AKP(m-l) och MLPD i Tyskland, som stod för samma huvudlinje som oss har överlevt till dags dato.

Vilka var de viktigaste felen?

- **Osjälvständighet.** KFML/SKP var alltför osjälvständigt i förhållande till KKP/AAP. Även om KKP aldrig försökte bygga upp en ny kommunistisk international, vilket var helt korrekt, eftersom statsbärande kommunistiska partier får en extra tyngd och auktoritet i en sådan international, fanns det en oskriven regel att broderpartier aldrig kritiserade varandras ståndpunkter offentligt. Skedde det, var brytningen redan ett faktum.

Vi diskuterade i princip aldrig hur socialismen egentligen fungerade i Kina och Albanien, annat än sporadiskt och oorganiserat. Jag minns att vi på ett FS-möte i KFML diskuterade Mao Zedongs och centralkommitténs utnämning av Lin Biao som Maos efterträdare, vilket alla tyckte var mycket märkligt. Diskussionen fördes dock aldrig ut i förbundet. Företrädare på Kinesiska Ambassaden i Stockholm brukade ibland ha synpunkter på vad som stod i Gnistans, bl.a. om sexualpolitik, men vi tog aldrig deras ståndpunkter på allvar.

KFML/SKP var helt enkelt nöjda med att kunna använda Kina och Albanien som slagträn mot fr.a. Sovjetunionen och dess vasallstater.

- **Ingen egen socialistisk vision.** Detta förhållande hänger naturligtvis ihop med den föregående punkten. KFML/SKP diskuterade aldrig systematiskt hur ett socialistiskt Sverige skulle organiseras, eftersom detta förutsatte grundliga analyser av Sovjetunionens urartning. Men dessa analyser blockerades av vår ståndpunkt i Stalinfrågan (70–30 enligt KKP) och vår okritiska uppslutning kring KKP/AAP. Det var ingen tillfällighet att SKP(m-)/SKA så fort som möjligt inledde diskussioner om demokratin under socialismen, partidemokratin och ändrade uppfattning i fråga om Stalin (i huvudsak dålig).
- **Vi skulle ha tagit öppen kamp.** Det viktigaste felet som partivänstern gjorde i den inre partikampen var att den inte fronderade offentligt utan att den av taktiska skäl höll motsättningarna interna fram till SKP:s kongress 1980. Så fort som de ledande företrädarna för partivänstern uteslöts (och senare de uteslutna partiavdelningarna), skulle dessa ha gått ut med offentlig kritik. Den nya partihögerns ståndpunkter i fråga om partidemokrati, deras syn på trevärlidar-teorin etc., var så absurda att de inte skulle ha klarat av en offentlig debatt.

I och med att partivänstern höll motsättningarna internt inom SKP, tvingades vi själva sprida material, vilket innebar att alla medlemmar inte hade tillgång till vår kritik. Detta betydde att vi befann oss i ett permanent underläge, vilket också påverkade våra möjligheter att rekrytera oppositionella. Omkring 170 – 180 medlemmar stödde ett upprop, som partivänsterns nationella samordning utarbetade, men när SKP (m-l) bildades hade detta antal reducerats till c:a 120.

- **Barnet och badvattnet.** SKP(m-l)/SKA ansåg att organisationen inte skulle kasta ut ”barnet med badvattnet”, d.v.s. vi skulle behålla de grundläggande marxist-leninistiska ståndpunkterna i fråga statens klasskaraktär, den socialistiska revolutionen, synen på förhållandet mellan kampen för socialismen och dagskraven, massarbetet och enhetsfronttaktiken, men samtidigt göra oss av med onödig barlast, exempelvis den okritiska uppslutningen till KKP/AAP (med vilka vi inte hade några förbindelser alls efter 1980), Stalin o.s.v. I stället diskuterade vi förutsättningslöst urartningen av Sovjetunionen och den urartning som blev alltmer uppenbar i Kina.

Varför lyckades inte SKP(m-l)/SKA? För det första var vi alldeles för få, när vi bildades. Vi drabbades av ”litenhetssyndromet”: sympatisörer tilltrorde oss små möjligheter att överleva just därför att vi var få till antalet. För det andra bildades vi i ett läge, då klasskampen nationellt och internationellt befann sig i en nedåtgående fas. I Sverige hade en borgerlig regering ersatt en socialdemokratisk och högern hade inlett en ideologisk offensiv. Splittringen mellan KKP och AAP demoraliserade den maoistiska vänstern; den internationella högern, symboliserade av Reagan/Thatcher, inledde en reaktionär offensiv; det jäste i östblocket, fr.a. i Polen; Berlinmuren öppnades 1989 och Sovjetunion föll sönder strax efter. Detta desavouerade allt med kommunistiska förtecken.

Jag är säker på att en kommande revolutionär rörelse måste utgå från en marxist-leninistisk grundval, men den måste vara helt på det klara med vilka misstag som begicks i Sovjetunionen, Kina, Albanien och alla andra s.k. socialistiska stater. Som tur är, har syndikalismen och anarkismen i mellantiden hunnit bevisa sin politiska impotens i Sverige och andra länder, en impotens, som ibland t.o.m. spelar motståndarna i händerna.